

FØROYA SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 42.

Lýsingaprisur fyri petitreglu: 40 oyru á
1. síðu, 30 oyru á 3. og 4. síðu

Leygardagin 28. oktober 1944.

Bladið verður bílagt á posthúsinum, og
kostar kr. 1,50 + porto um fjórðingsárið

18. árg.

Eitt sindur um stættarmun o. a.

Menn tykjast ikki at vera á einum máli um, antin nakar stættarmunur er her á landi ella ikki. Summir halda, at her — líkasum aðrastaðni í verðini — er stættarmunur, meðan aðrir siga, at her eingin stættarmunur er, her eru vit øll líka, her er alt sera gott.

Tað er sjálvsagt, at um nakar stættarmunur skal sigast at vera, mugu tað minst vera tveir stættir. Teir, sum siga, at stættarmunur er her í Føroyum, meina sostatt, at minst tveir — kanska fleiri — stættir eru her á landi; hinir, sum siga ongan stættarmun vera, halda so rimiligt, at her í Føroyum er bara ein stættur.

Fara vit at kanna eftir í teimum smærru føroysku byggunum nú á døgum, vil tað vera torført at raka við nakran stættarmun, har kunnu vituttan at gera ov nógv av siga, at øll eru líka. Annaðhvørt ein maður er t. d. sex marka bóndi, ella hann eigur nakrar gyllin, ella hann ikki eigur fótin fastan, ger ikki mun, ja, ofta er tað so, at maðurin, sum einki eigur, er frægasti maður í bygðini, og bóndin tann, sum minst verður virdur.

Orsøkin til hesa broyting í tí føroyska samfelagnum, frá tí gamla patriarkalska bóndasamfelagnum til nútímans demokratisku samfelagskipan, skulu vit í hesum viðfangi ikki nema við. Vit vilja bara peika á, at soleiðis eru víðurskiptini mangastaðni.

Áður var bóndin sum ein faðir fyri sínum »undirgívnur«, hann ánsaði eftir, at tey fingi nokk at eta og meira at gera, hann skipaði fyri livslagnu teirra — gjerdi av, annaðhvørt ein húskallur skuldi sleppa at giftast ella ikki o. s. fr. Nógvir bændur hava verið rættiligrir menn, tað er einki at ivast í, men ódugnakroppar hava sjálvsagt slæðst millum bændurnar, líkasum teir slæðast í øllum stættum, tað vita vit, hava ligið heima og sovið, meðan húskallarnir hava rækt garðin.

Mong eru dømini um stættarmun í tí gamla føroyska bóndasamfelagnum, tað verður kanska onkuntíð seinni høvi til at nema við hetta, her skal emans verða nevnt, at enn á døgum kunnu vit hoyra serliga eldri fólk taka til: »Hann ella hon er komin av góðum fólk«. Við hetta verður ikki meint, at tað »góða fólk«, sum hann ella

hon er komin av, er hampafólk, góð menniskju; men um tey hava átt góðs, verið rík. Tað verður t. d. ikki sagt um dóttir ein húskall og eina arbeidsskunu, at hon er komin av góðum fólk, sjálvt um foreldur hennara hava verið hampiligastu og bestu fólk í allar mátar. Harafturímóti verður sagt um bóndadóttur, sum t. d. noyddist at giftast við húskalli og tí hildin at vera vánaliga gift: »Ja, hon var av góðum fólk, men hann var bara húskallur«, sjálvt um foreldur hennara eingi dygdarfólk hava verið.

Tað sigst, at arbeidsskona, sum verið hevði á bóndagardi meginpartin av lívi sínum, ongatíð var sloppin í bestustovu. — Jú, munurin var allstóður.

Á okkara døgum, nú, tá ið vit kunnu siga, at hitt gamla patriarkalska bóndasamfelagið er horvið, mugu vit venda okkum annan veg fyri at finna tann stættarmun, ið summir siga enn vera her á landi.

Tað hevur altíð verið so, at einstakir persónar hava verið fram úr fjøldini: summir hava verið betri útróðramenn enn aðrir, summir betri skiparar, summir betri bændur, summar kvinnur hava dugað betri at halda hús enn aðrar o. s. fr., soleiðis hevur verið og vil óivað altíð verða, at einsrætta mannalýndið og tær víðfæddu gávurnar fer vist ikki at bera til.

Viðvíkjandi teimum keypmönnum og seinni reidarum, sum, aftaná, at kongligi handilin var avtíkin, reistu sínar búir her á landi, kann í mongum førum tað sama sigast, teir hava, ikki allir verið líka dúgligir, men ikki ber til at máta útróðramenn, skiparar og bændur við sama máti sum keypmenn, og heldur ikki ber til at nýta sama mál til keypmenninar í teimum ymisku plássunum í Føroyum, umstøðurnar hava verið sera ójavnar.

Teir gomlu, ið settu á stovn teir — eftir føroyskum víðurskiptum — stóru handilsfyrirtekur, vóru dúgligir menn, tað er einki yvir at dylja, men tíðirnar og umstøðurnar vóru eisini sera lagaligar. Tíðin upp til fyrra verðinskriggi var ein trygg tíð, ein tíð, tá ið ein maður, sum reiðiliga dugdi at leggja saman og trekkja frá og hevði nakað dirvi at fáast við handilsskap, spekulera, altíð kundi

Paa Lager haves:

Blackwarrnish i 5 Gl. Dunke.

Kultjære i 11 Tdr. á 208 kg.

Ved Køb af mindre Partier Kultjære bedes
Dunke indsendt.

A/S BALSLEV & CO.

vera nøkurlunda vissur í at vinna pening. Tá vóru eingi arbeidsmannafeløg og fiskimannafeløg, og teir høvdu eina í mongum førum undirbráttliga arbeidsmanna- og fiskimannafeløg at fáast við, og einki eftirlit var við vøruþrúsum. Teir gomlu gjørdur fullkomuliga, sum teir vildu sjálvir, einki muk, einki knurr toldist frá teimum, sum teir søgdu »hingu í klinkuni« — tað var ikki lukkuligt.

Men tíðin skifti, tann áður so deydliga arbeidsmanna- og fiskimannafeløg, sum fyrr hevði latið keypmannin og reidarin skipa fyri lagnum síni, setti knýklar á brýr, stovnaði síni feløg og kravdi liviligi kor.

Mong vilja óivað halda, at hesi krøv arbeidss- og fiskimanna saman við tí »ringu tíðini« aftaná hitt kriggið vóru atvold í, at fleiri so væl grundfest handilshús fóru av knóranum; men at hetta ikki var orsøkin sæst av tí, at júst í hesi »ringu tíð« eru her á landi skaptar nýggjar fyrirtekur, nýggjar forrættningar, nýggj reidarar, sum tykjast at hava kunnað bjarga sær væl og vaks. Tað kann ikki bara vera »Kongeriget Danmarks Fiskeribank« ella aðrir danskir peningastovnar, sum hava sett til her, tað trúgva vit einki. Nei, vit mugu leita eftir aðrari orsøk, sum saman við hinum hava verið atvold í tí vanlagnum, ið rakti so mong handilshús.

So leingi, sum teir gomlu sótu við ræði, gekkst væl, men teir áttu ofta nógv børn, og hesi børn áttu eisini ein riðil av børnum. Ein yvirstættur, eitt handilsbourgeois,

hvørs einasta grundarlag fyri síni veran var tað fæ, áttfæðirir hevði skravað saman, kom til. Hesin yvirstættur kendi seg líkasum føddan til nakað betri og »finari« enn arbeidss- og fiskimenninir. Hann fór til útlandið at fáa sær kunnleika og »dannils«, kom heim aftur ofta sum »av torvheiðum«, men undir hægum hatti og við »stokk«. Heimini hjá hesum handilsbourgeois vóru størri og »finari« enn heimini hjá arbeidss- og fiskimönnum. Hesir høvdu ikki ráð til at lata børn síni søkja sær tann kunnleika og »dannils«, sum hini fingi, harav kom munurin.

Hetta fódurtunga, oftani »óproduktiva handilsbourgeois, hvørs búkar kravdu nógv og góða fyllu, men hvørs hendur vóru trekar til virkis, man ivaleyst hava verið stór atvold í, at so mong handilshús fóru av knóranum, tað virkaði ov lítið, men kravdi ov nógv.

Jú, stættarmunur hevur verið og er tann dag í dag, tað kunnu vit líta á. Fyri at visa netta betur vera vit noyddir at nema eitt sindur við eina ófýsliga grein í Suðuroyarblaðnum »Føroyatíðindi« 12. aug. 1944. Har skivar ein O. K. m. a. soleiðis: »Og hesin litli »proletar-ungin« (P. M. Dam) spilar tí næsagluggarnar út og sessar seg við miklum buldri og blásri millum patriciarnar, sum hoyrði hann til har, tó hann veit, at hann bert líka er toldur«.

Her er í hvussu er ein, sum roknar seg at »hoyra til« ein yvirstætt, og hann hevur sínar líkar, verið vis í tí. Greinskrivarin skiftir fólkid sundur í ein yvirstætt